

Poznań, dnia 20 lipca 2022 r.

dr hab. Arkadiusz Bernal, prof. UEP
Instytut Rachunkowości i Zarządzania Finansami
Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu

Recenzja osiągnięć naukowych dra Adama Wyszковского w związku z postępowaniem w sprawie nadania stopnia doktora habilitowanego w dziedzinie nauk społecznych w dyscyplinie ekonomia i finanse

Podstawa prawna recenzji

Podstawą formalną recenzji jest pismo Przewodniczącej Rady Dyscypliny Ekonomia i Finanse Uniwersytetu w Białymstoku – prof. dr hab. Marzanny Poniatowicz z dnia 5 kwietnia 2022 r. informujące, że w związku z wnioskiem dra Adama Wyszковского Rada Doskonałości Naukowej decyzją z 28 lutego 2022 roku oraz Rada Dyscypliny Ekonomia i Finanse Uniwersytetu w Białymstoku uchwałą z dnia 4 kwietnia 2022 r. powołały mnie na recenzenta w postępowaniu w sprawie nadania stopnia naukowego doktora habilitowanego drowi Adamowi Wyszkowskiemu w dziedzinie nauk społecznych w dyscyplinie ekonomia i finanse. Podstawą prawną powołania i recenzji jest:

- Ustawa z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz.U. 2018 poz. 1668 z późn. zm.),
- Uchwała nr 2539 Senatu Uniwersytetu w Białymstoku z dnia 13 września 2019 r. w sprawie szczegółowego trybu postępowania w sprawie nadania stopnia doktora habilitowanego oraz sposobu wyznaczania członków komisji habilitacyjnej.

Podstawowe informacje dotyczące Habilitanta

Dr Adam Wyszkowski od początku swojej kariery naukowej, czyli od 2001 r. zatrudniony jest na Uniwersytecie w Białymstoku, najpierw na stanowisku asystenta (do 2009) a od 2010 r. do dziś na stanowisku adiunkta. 23 lutego 2009 r. Rada Wydziału Ekonomii i Zarządzania tego uniwersytetu nadała mu stopień doktora nauk ekonomicznych w zakresie ekonomii. Habilitant uzyskał ten stopień na podstawie rozprawy zatytułowanej „Efektywność jako kryterium kształtowania systemu podatkowego”. Promotorem w przewodzie doktorskim był prof. dr hab. Henryk Wnorowski a recenzentami prof. dr hab. Aurelia Bielawska i prof. dr hab. Jerzy Sikorski. Kandydat nie ubiegał się wcześniej o stopień doktora habilitowanego.

Monografia

Zgodnie z wnioskiem dra Adama Wyszковского z dnia 26 listopada 2021 r. o przeprowadzenie postępowania w sprawie nadania stopnia doktora habilitowanego w dziedzinie nauk społecznych, w dyscyplinie ekonomia i finanse w pierwszej kolejności ocenie podlega monografia naukowa:

A. Wyszkowski, Wsparcie przedsiębiorczości w ramach systemu podatkowego w Polsce, Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, Białystok 2021, ss. 454.

którą Habilitant uznaje za swoje główne osiągnięcie.

Be 1

Na początku należy zwrócić uwagę, że przedstawiona do oceny monografia spełnia warunek formalny wynikający z art. 219 Ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. prawo o szkolnictwie wyższym, a mianowicie została wydana przez Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, które zgodnie z Komunikatem Ministra Edukacji i Nauki z dnia 22 lipca 2021 r. w sprawie wykazu wydawnictw publikujących recenzowane monografie naukowe znajduje się na liście sporządzonej przez Ministra na podstawie art. 267 ust. 2 pkt 2 lit. a.

Problem badawczy

Znaczenie fiskalne tax expenditures (TEs), zarówno w polskim (kilkadziesiąt miliardów złotych rocznie) jak i zagranicznych systemach podatkowych jest duże i aktualnie rośnie. Z tego powodu badanie zasadności stosowania podatkowych instrumentów wsparcia przedsiębiorczości należy uznać za problem ważny i to nie tylko z naukowego, ale również z praktycznego punktu widzenia. W ocenie recenzenta zidentyfikowany i przeanalizowany przez Habilitanta problem badawczy jest nie tylko istotny i aktualny, ale może być również uznany za unikalny i skomplikowany. O tym, że temat jest niełatwy świadczy w szczególności to, jak niewiele osób w Polsce zajmuje się efektywnością TEs w swoich badaniach. Spośród nich jeszcze mniejsze grono podejmuje trud prowadzenia badań empirycznych a Ci, którzy ten trud podejmują raczej stosują metody opisowe i tylko w ograniczonym zakresie szukają związków pomiędzy nakładami a efektami tax expenditures.

Prowadzenie efektywnej polityki podatkowej wymaga znajomości konsekwencji podejmowanych działań, w tym również w obszarze tax expenditures. Bez wiedzy dotyczącej efektywności stosowanych instrumentów nie jest możliwe prowadzenie racjonalnej polityki podatkowej. Należałoby sobie życzyć, by rozprawa została dostrzeżona przez osoby odpowiedzialne za politykę podatkową w Polsce, a postulaty przedstawione przez Habilitanta dotyczące w szczególności precyzyjnego formułowania efektów przypisywanych poszczególnym instrumentom i rzeczywista ich ocena zarówno w ujęciu *ex ante* (na ile to możliwe) i w ujęciu *ex post* były dokonywane również przez administrację skarbową. Wykorzystanie dorobku dra Adama Wyszkwoskiego byłoby w tym zakresie niewątpliwie pomocne.

Cele i hipotezy

Za cel pracy Autor przyjął ocenę efektywności oddziaływania przez tax expenditures na jedną ze sfer interwencji publicznej – obszar przedsiębiorczości w polskiej praktyce realizacji wsparcia publicznego przez system podatkowy.

Cele pomocnicze, które miały się przyczynić do osiągnięcia celu głównego, zostały sformułowane w następujący sposób:

- 1) scharakteryzowanie i wskazanie specyficznych cech TEs jako instrumentów fiskalnych;
- 2) umiejscowienie TEs w instrumentarium polityki fiskalnej wraz z porównaniem ich do bezpośrednich wydatków budżetowych;
- 3) określenie wpływu stosowania TEs na wynik budżetu oraz realizację transparentnej polityki fiskalnej;
- 4) określenie roli TEs w systemach fiskalnych Polski i wybranych państw;
- 5) określenie znaczenia obszaru przedsiębiorczości jako sfery wsparcia przez TEs w Polsce i wybranych państwach;
- 6) porównanie metod pomiaru efektywności procesów, narzędzi polityki fiskalnej ze wskazaniem przydatności tych metod do oceny efektywności stosowania TEs.

Tak sformułowane cele zasadniczo rzecz ujmując można uznać za oryginalne, ważne i sformułowane w sposób zrozumiały. Przede wszystkim należy jednak odnotować, że Habilitantowi udało się je osiągnąć. Ocenie efektywności oddziaływania tax expenditures na przedsiębiorczość w Polsce poświęcona została zawartość całej książki, ale szczególne znaczenie z perspektywy realizacji celu głównego ma rozdział 5. Celom pomocniczym

dedykowane były wcześniejsze rozdziały. Charakterystyka, wskazanie specyficznych cech oraz klasyfikacja TEs jako instrumentów fiskalnych zawarte zostały przede wszystkim w rozdziale 2. Wpływ TEs na wynik budżetu i transparentność polityki fiskalnej przedstawione zostały w rozdziałach 2 i 3. Porównaniu znaczenia fiskalnego TEs, ze szczególnym uwzględnieniem TEs dotyczących przedsiębiorczości, w wybranych państwach, w tym w Polsce, poświęcony został rozdział 3. Natomiast porównanie i ocena metod pomiaru efektywności instrumentów polityki fiskalnej zostały przedstawione w rozdziale 4.

Z rozprawy wynika, że istnieje związek pomiędzy tax expenditures a pozytywnymi zmianami w gospodarce. Charakter tego związku nie jest oczywisty (nie możemy w szczególności stwierdzić, że jest to związek przyczynowo-skutkowy). Nie wiemy również, czy osiągnięte efekty gospodarcze byłyby możliwe do uzyskania w sposób bardziej efektywny za pomocą innych instrumentów i jak daleko od tzw. granicy efektywności się znajdujemy (wynika to z zakresu raportów dotyczących TEs i ograniczonej porównywalności stosowanych preferencji pomiędzy państwami). Niewątpliwie jednak współwystępowanie TEs i pozytywnych zmian w gospodarce w świetle przeprowadzonych badań nie powinno budzić wątpliwości.

Postawiona w rozprawie hipoteza główna brzmi: system wsparcia publicznego przedsiębiorców w Polsce przez instrumenty tax expenditures jest efektywnym narzędziem polityki fiskalnej.

Hipoteza główna została sformułowana w sposób ogólny, odnoszący się jednocześnie do wszystkich instrumentów TEs funkcjonujących w Polsce. Takie podejście nie ułatwiało jej weryfikacji, gdyż efektywność poszczególnych instrumentów tax expenditures może być zróżnicowana. Ważne jest jednak to, że Autor ma tego świadomość, o czym świadczą wnioski przedstawione przez Niego w Zakończeniu. Na s. 368 rozprawy pisze On, że „w wyniku prowadzonych badań zweryfikowano pozytywnie tak postawioną hipotezę. Jednak analizy cząstkowe wskazują na zróżnicowaną ocenę tego instrumentu polityki fiskalnej ze względu na różnorodność przyjętych rozwiązań w ramach TEs.”

Zdaniem Habilitanta wnioski dotyczące weryfikacji hipotezy głównej oparte jest przede wszystkim na efektach modelowania miękkiego. Warto jednak zauważyć, że analiza korelacji również nie daje podstaw do przyjęcia hipotezy alternatywnej – nie istnieją ujemne i istotne statystycznie współczynniki korelacji pomiędzy wartością TEs a efektami ich stosowania. Przy okazji warto zwrócić uwagę na to, że lepiej posługiwać się sformułowaniem „nie ma podstaw do odrzucenia postawionej hipotezy”, a nie „potwierdzono hipotezę”, czy tym bardziej „potwierdzono pozytywnie hipotezę” (np. s. 377). Jeżeli przyjąć, że słowo „potwierdzić” oznacza uznać prawdziwość, to ostatnie sformułowanie można nazwać pleonazmem. Nie jest bowiem możliwe potwierdzenie negatywnej hipotezy.

Obok hipotezy głównej Habilitant stawia kilka hipotez pomocniczych:

- 1) obligatoryjność i kompletność analizy TEs przyczynia się do wzrostu transparentności działań władz publicznych i ograniczenia występowania iluzji fiskalnych;
- 2) brak spójnej metodologii, szacowania i raportowania TEs, rozważanych jako pośrednie wydatki budżetowe, utrudnia prowadzenie analizy porównawczej w aspekcie międzynarodowym, stanowiącej nieodzowny element oceny efektywności na tle najlepszych rozwiązań (benchmarking);
- 3) specyfika instrumentów TEs sprawia, że są one analizowane przez wykorzystanie metod właściwych dla bezpośrednich wydatków budżetowych, a nie instrumentów dochodowych;
- 4) zakres identyfikowania, szacowania i raportowania TEs, rozważanych jako pośrednie wydatki budżetowe, jest niewystarczający;

- 5) obszar przedsiębiorczości jest znaczącą sferą oddziaływania przez system podatkowy;
- 6) zakres raportowania TEs w Polsce ogranicza możliwości analizy efektywności stosowania tych instrumentów.

Hipotezy pomocnicze nie są najmocniejszą stroną rozprawy. Według recenzenta, hipotezy pomocnicze, w przeciwieństwie do tego co twierdzi Autor, są niezależne od hipotezy głównej. Sposób sformułowania niektórych z nich sprawia, że można mieć wątpliwości, czy spełniają one warunek empirycznej rozstrzygalności. Część z nich, zawiera wyrażenia niejednoznaczne (np. utrudnia – H2, niewystarczający – H4, znacząca – H5). Hipotezy pomocnicze zostały przedstawione w sposób złożony. Nie jest jasne, jak powinny brzmieć hipotezy do nich alternatywne. Na przykład w wypadku hipotezy pierwszej, jeżeli obligatoryjność i kompletność potraktować rozłącznie, podobnie jak transparentność działań publicznych i występowanie iluzji fiskalnych, to hipotez alternatywnych do pierwszej hipotezy pomocniczej mogłoby być kilka. Poza tym nie jest oczywiste, czy wszystkie postawione hipotezy pomocnicze są weryfikowalne przy wykorzystaniu metod indukcyjnych.

Źródła danych i ich zakres

Jednym z większych wyzwania, któremu dr Adam Wyszowski musiał sprostać, było pozyskanie danych niezbędnych do przeprowadzenia badań empirycznych. Nawet gdyby zawęzić analizę do rozdziału 5, to i tak zakres źródeł jest imponujący i świadczy o determinacji Habilitanta.

Dane dotyczące wartości TEs zostały zaczerpnięte z raportów Ministerstwa Finansów na temat preferencji podatkowych, natomiast dane dotyczące efektów pochodzą z zasobów statystyki publicznej, w tym ogólnodostępnych baz danych takich jak: Działalność Wiedzy, Bank Danych Makroekonomicznych, Bank Danych Lokalnych. Część danych została pozyskana z Urzędu Statystycznego w Białymstoku. W zakresie danych dotyczących SSE skorzystano z informacji o realizacji ustawy o specjalnych strefach ekonomicznych ministerstwa właściwego do spraw gospodarki za poszczególne lata, a także raportów Ernst&Young oraz KPMG. Natomiast dane dotyczące wartości bezpośrednich inwestycji zagranicznych z Narodowego Banku Polskiego, a wielkość udziałów w rynku tzw. małych browarów z Polskiego Stowarzyszenia Piwowarów Domowych.

Zasadniczo rzecz ujmując dane te dotyczą lat 2009-2015 – 7 lat. To stosunkowo krótki okres, ale wynika on z przesłanek obiektywnych – po 2015 raporty dotyczące TEs przestały być publikowane. Analiza dotycząca specjalnych stref ekonomicznych (SSE) dotyczy dłuższego okresu i została zrealizowana w dwóch wariantach: 2005-2015 oraz 1998-2015. W wypadku preferencji w podatku od towarów i usług (w modelowaniu miękkim) ze względu na ograniczoną dostępnością danych po stronie efektów okres analizy uległ skróceniu do lat 2011-2015. W wypadku analizy TEs w SSE, efekty były mierzone dla przedsiębiorstw zlokalizowanych w SSE, a w innych wypadkach (np. jednorazowa amortyzacja, rozliczanie strat) efekty TEs, ze względu na ograniczony dostęp do danych, były ustalane dla ogółu przedsiębiorstw w Polsce.

Dodatkowo należy podkreślić, że oprócz danych wykorzystanych w ostatnim rozdziale książki, analizie podlegały również dane udostępniane przez OECD, IMF, CEP (Council on Economic Policies), Eurostat, GUS, ale również dane z raportów publikowanych przez Komisję Europejską oraz raportów dotyczących tax expenditures publikowanych przez ministerstwa odpowiedzialne za finanse publiczne wybranych państw.

Na uwagę zasługuje również bogata literatura wykorzystana w trakcie pisania rozprawy. W bibliografii wymienionych jest 435 pozycji, nie licząc aktów prawnych, interpretacji podatkowych i adresów internetowych.

Metoda

Za najważniejsze, z perspektywy celu rozprawy i hipotezy głównej, metody badawcze można uznać analizę korelacji Pearsona oraz tzw. modelowanie miękkie znane także jako metoda cząstkowych najmniejszych kwadratów (PLS - Partial Least Squares). Adaptacja tej ostatniej metody do analizy efektywności TEs jest niewątpliwym osiągnięciem Habilitanta.

Wybór metody badawczej, szczególnie w kontekście ograniczonego dostępu do danych, należy uznać za poprawny. Stosowanie modelowania miękkiego nie wymaga spełnienia szeregu wymagających warunków niezbędnych przy tworzeniu typowych modeli regresji. W szczególności warto zwrócić uwagę na to, że modelowanie miękkie jest możliwe nawet wówczas, gdy nie ma zbyt wielu przypadków (okresów) podlegających badaniu, gdy rozkład badanych zmiennych nie jest normalny, lub wówczas gdy istnieje współliniowość pomiędzy zmiennymi objaśniającymi. Warunki stosowania modelowania miękkiego nie są zbyt rygorystyczne, a te które występują w badaniach prowadzonych przez Habilitanta wydają się być spełnione.

Warto zwrócić uwagę na to, że zastosowanie wspomnianych metod badawczych determinowało zakres wniosków wynikających z badań. Wartość (wysokość) indyktorów opisujących efekty polityki w zakresie TEs uzależniona jest od wielu czynników, spośród których wartość preferencji podatkowych nie musi być najważniejsza. W szczególności wartość nakładów inwestycyjnych przedsiębiorstw w Polsce, czy poziom płynności finansowej przedsiębiorstw uzależniony jest w istotnej mierze od czynników pozapodatkowych, a zastosowane metody badawcze nie pozwalają ich kontrolować. W tym kontekście recenzent krytycznie ocenia chęć wykorzystania w badaniach empirycznych założenia *ceteris paribus* (s. 318). Założenie to ma wprawdzie powszechne zastosowanie w badaniach z wykorzystaniem metod dedukcyjnych, ale nie metod indukcyjnych. W badaniach empirycznych, zamiast przyjmować założenie *ceteris paribus*, identyfikuje się inne czynniki, które mają wpływ na badane zjawisko i włącza się je do modeli. Ich brak lepiej byłoby uwzględnić na etapie interpretacji wyników niż poprzez tworzenie założeń.

Należy również podkreślić, że wspomniane metody nie powinny być podstawą do wyciągania wniosków o związkach przyczynowo-skutkowych. Zarówno analiza korelacji jak i modelowanie PLS, uznawane za predykcyjne podejście do analizy, mogą być jednak podstawą do opisu teoretycznego, zrozumienia i wyjaśnienia zaobserwowanych zależności.

Ograniczony dostęp do danych wpłynął nie tylko na wybór metody, ale również na sposób jej zastosowania. Warto na przykład zwrócić uwagę na to, że efekty prowadzonej polityki mogą się ujawniać z opóźnieniem. Teoretycznie przy przyjętych metodach możliwe byłoby stosowanie zmiennych opóźnionych. Zbyt krótkie szeregi czasowe uniemożliwiły jednak Autorowi przeprowadzenie takiej analizy.

Oceniając wybór metod należy podkreślić, że Autor ma świadomość wynikających z nich ograniczeń.¹ Z tej świadomości wynikają w szczególności zawarte w rozprawie postulaty dotyczące dostępu do danych i zakresu raportowania. Nade wszystko należy również

---

¹ s. 317: „Największą barierą prowadzonych badań efektywności w sektorze publicznym [...] jest brak, w zdecydowanej większości przypadków, jednoznacznych, bezpośrednich związków przyczynowo-skutkowych pomiędzy wartościowym ujęciem pojedynczych działań władzy publicznej a ilościowymi i/lub wartościowymi efektami tychże działań. O ile odnalezienie takich związków w przypadku bezpośrednich wydatków, z mniejszym lub większym błędem, byłoby możliwe, o tyle w przypadku interwencyjnego oddziaływania przez system podatkowy jest dużo bardziej złożoną i niejednoznaczną kwestią.”

s. 347: „W zakresie badań efektywności działalności publicznej nie jest jednak możliwe ściśle zdefiniowanie konkretnej przyczyny i odpowiadającego mu ściśle określonego, jedyne lub jedynych efektów.”

s. 360: „Do najważniejszych ułomności zastosowanego podejścia należą przede wszystkim braki danych po stronie nakładów – TEs, i po stronie bezpośrednich efektów. Ograniczenia te nie dotyczą jedynie nieoszacowania wszystkich TEs, czy też możliwości przypisania mierzalnych efektów, ale także i odpowiednio długich szeregów czasowych możliwych do wykorzystania w analizie.”

odnotować, że zastosowane metody przede wszystkim pozwoliły osiągnąć postawiony przez Habilitanta cel i zweryfikować hipotezę główną.

Dodatkowo warto zauważyć, że poza opisanymi powyżej dwiema metodami Habilitant w rozprawie wykorzystywał inne, jak na przykład metodę analizy opisowej i porównawczej opartą na narodowych raportach dotyczących preferencji podatkowych i aktach prawnych. Znaczenie tych metod z perspektywy osiągniętych rezultatów jest nie do przecenienia.

Struktura pracy i rezultaty

Główna część rozprawy składa się ze wstępu, pięciu rozdziałów oraz zakończenia. Struktura pracy jest uporządkowana i logiczna. Pierwsza część (rozdziały 1-3) dotyczy roli TEs w finansach publicznych, druga część (rozdziały 4-5) dotyczy efektywności instrumentów fiskalnych, w tym tax expenditures. Podział na dwie główne składowe wynika z zagadnień w nich omawianych. W obu częściach znajdują się zagadnienia teoretyczne i empiryczne.

Rozprawa zawiera wiele wartościowych fragmentów, które wymagają docenienia. W szczególności na uwagę zasługuje ta część rozprawy, w której Autor pokazuje znaczenie fiskalne TEs w Polsce i innych rozwiniętych państwach. Dzięki temu łatwiej jest uświadomić sobie wagę poruszanych problemów i to, że osiągnięte przez Habilitanta rezultaty i stawiane postulaty powinny być starannie studiowane.

Wiele ciekawych wniosków wynika również z tej części pracy, w której dr Adam Wyszowski porównuje TEs w różnych państwach, w tym między innymi w Australii, Finlandii, Kanadzie i Stanach Zjednoczonych Ameryki. Ta analiza była możliwa ze względu na obowiązki sprawozdawcze w zakresie TEs w obszarze przedsiębiorczości występujące w poszczególnych państwach. Wynika z niej między innymi wartościowa autorska ocena jakości raportów oraz postulaty dotyczące ich minimalnego i pożądanego zakresu informacyjnego. Dzięki tym porównaniom została przeprowadzona również próba ustalenia, czy TEs mają charakter substytucyjny, czy komplementarny względem bezpośrednich wydatków budżetowych. Warto przy tym odnotować, że Autor substytucyjny charakter wiąże z brakiem transparentności, gdyż TEs nie wymagają uwzględniania np. reguł fiskalnych. Postulat transparentności finansów publicznych nie odnoszący się wyłącznie do TEs wydaje się współcześnie szczególnie ważny i dlatego sugestia wdrożenia i systematycznej realizacji TEA (tax expenditures analysis) nie budzi wątpliwości.

Za cenne należy uznać i to, że dr Adam Wyszowski uświadamia, że TEs będące częścią systemu podatkowego mają cechy klasycznych wydatków publicznych i dlatego do ich analizy powinny być stosowane te same narzędzia, które są adekwatne do analizy wydatków. Ma to znaczenie w szczególności z perspektywy funkcji przypisywanych podatkom, gdyż w świetle przytoczonej przez Autora argumentacji, możliwe jest przypisanie podatkom również funkcji wydatkowej. W tym kontekście, pod wpływem przedstawionych przez Habilitanta rozważań, nasuwa się refleksja dotycząca możliwych zmian w sprawozdawczości budżetowej. Także sposób rozumienia i pomiaru efektywności, ale również innych kryteriów oceny sprawności działania takich jak skuteczność, wydajność oraz produktywność tax expenditures powinny być zdeterminowane wydatkowym charakterem tych instrumentów. Ustalenie warunków badania efektywności TEs również można uznać za istotną część dorobku dra Adama Wyszowskiego.

Warto przy tym zwrócić uwagę na fakt, że dla oceny efektywności ważne jest to, jak zostaną sformułowane cele w ujęciu przestrzennym. Jeżeli władzy publicznej zależy wyłącznie na rozwoju danego obszaru, to efekty przypisywane danemu działaniu powinny dotyczyć wyłącznie tego obszaru. Jeżeli jednak władzy publicznej chodzi o impuls rozwojowy w ujęciu całego państwa, to wówczas sposób definiowania osiągniętych efektów powinien uwzględniać efekt wypierania. Problem ten w szczególności może dotyczyć SSE, bowiem przyrostowi wartości nakładów inwestycyjnych i miejsc pracy w SSE może towarzyszyć ich spadek na obszarach niewchodzących w skład SSE.

Zaletą rozprawy jest to, że nie tylko weryfikowana jest w niej efektywność TEs, ale również, dzięki adaptacji modelowania miękkiego, ustalona została metoda identyfikacji pozytywnych zmian w gospodarce powiązanych z tax expenditures. W modelowaniu miękkim ważnym etapem jest identyfikacja indyktorów opisujących tzw. zmienne nieobserwowalne. Wynikają z tego istotne wnioski. Nie wszystkie spośród nich zostały wystarczająco wyeksponowane przez Habilitanta. W szczególności w wypadku efektów preferencji dotyczących specjalnych stref ekonomicznych Autor zwraca uwagę na to, że „najniższą wartość ładunku okazała się liczba miejsc pracy nowo utworzonych”. Obserwacja ta jest o tyle zaskakująca, że zgodnie z obowiązującym prawem, wartość TEs w danym roku uzależniona jest od liczby nowych miejsc pracy w danym roku. W związku z tym można byłoby spodziewać się zależności niemal funkcyjnej. Wysoka wartość ładunku czynnikowego dla kolejnego indykatora w tym samym modelu (S_{pu} – miejsca pracy utrzymane) może z kolei świadczyć o tym, że efekty stosowanych preferencji nie mają wyłącznie charakteru czasowego, ale przede wszystkim mają charakter trwały, co należałoby ocenić pozytywnie w kontekście efektywności.

Na koniec części dotyczącej monografii należy podkreślić, że stanowi ona znaczący wkład w rozwój dyscypliny ekonomia i finanse, a dr Adam Wyszkowski jest świadomym badaczem, który potrafi krytycznie ocenić osiągnięte przez siebie rezultaty. Habilitant zna braki występujące w procesie badawczym i wie, co mogłoby poprawić jakość analizy i płynących z niej wniosków. Występujące w rozprawie niedoskonałości wynikają najczęściej z faktu, że przeprowadzone badania mają charakter pionierski. Dodatkowo należy odnotować, że przedstawione w recenzji uwagi mają charakter polemiczny i nie zmieniają pozytywnej oceny rozprawy.

Ocena aktywności naukowej

Oceniona powyżej monografia, która może być wprawdzie traktowana jako główne osiągnięcie i zwieńczenie dotychczasowej pracy naukowej dra Adama Wyszkowskiego, nie powinna być jednak uznawana za Jego jedyne dokonanie. Warto podkreślić, że dorobek Habilitanta jest spójny i skoncentrowany na systemie podatkowym, ze szczególnym uwzględnieniem instrumentów pomocowych wkomponowanych w konstrukcje podatków.

Dr Adam Wyszkowski jest autorem dwóch monografii naukowych. Obok tej, którą przedstawia jako swoje główne osiągnięcie naukowe, opublikował jeszcze w 2010 r. książkę zatytułowaną „Podatki pośrednie i podatki dochodowe w systemie podatkowym” wydaną przez Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku. Warto zwrócić uwagę na to, że fragmenty książki z 2010 r. również dotyczyły tax expenditures, dzięki czemu łatwo dostrzec rozwój Habilitanta, w szczególności w zakresie metod badawczych.

Dr Adam Wyszkowski wyniki swoich badań publikuje często i systematycznie, również we współpracy z innymi naukowcami, w tym także z zagranicy. Zgodnie z przygotowanym przez Niego wykazem, jest autorem (współautorem) 24 rozdziałów w monografiach i 44 artykułów w czasopismach naukowych, w tym również wysoko punktowanych, takich jak European Research Studies Journal (100 pkt), czy Oeconomia Copernicana (70 pkt). Obok nich należy również zwrócić uwagę na publikacje w prestiżowych polskich czasopismach, spośród których można wyróżnić artykuły w Gospodarce Narodowej; Ruchu Prawniczym, Ekonomicznym i Socjologicznym oraz Wiadomościach Statystycznych. Jedynym minusem tych artykułów jest to, że w momencie ich publikacji, żadnemu z wymienionych czasopism nie był przypisany tzw. Impact Factor.

Dr Adam Wyszkowski uczestniczył w aż 113 konferencjach i seminariach naukowych, w tym 4 za granicą (Czechy, Ukraina, Węgry). Na konferencjach 19 razy prezentował wyniki badań, ale także występował jako koreferent. Dr Adam Wyszkowski jest aktywnym uczestnikiem wydarzeń naukowych, czego recenzent miał okazję niejednokrotnie być świadkiem.

 7

Habilitant, w ocenie recenzenta, wykazuje się istotną aktywnością naukową w więcej niż jednej uczelni, w tym również aktywnością w jednostkach zagranicznych takich jak Masaryk University (Czechy), Tarnopolski Narodowy Uniwersytet Ekonomiczny (Ukraina), Szent Istvan University w Godollo (Węgry), Grodzieński Uniwersytet Państwowy im. Janki Kupały (Białoruś). W tym ostatnim dwukrotnie (w 2017 r. i 2021 r.) odbywał staż naukowy. Oprócz tego warto odnotować, że dr Adam Wyszkowski odbył również staż w Centrum Dokumentacji i Studiów Podatkowych. Efektem współpracy Habilitanta z badaczami z innych ośrodków są w szczególności artykuły, których jest współautorem.

Pozytywnie należy również ocenić fakt, że Habilitant był współredaktorem sześciu monografii naukowych oraz głównym organizatorem lub współorganizatorem aż dziesięciu konferencji naukowych.

Drowi Adamowi Wyszkowskiemu brakuje w dorobku kierownictwa grantu, natomiast należy podkreślić, że pełnił On rolę jednego z trzech wykonawców projektu, który w 2011 r. uzyskał finansowanie z Narodowego Centrum Nauki. Kierownikiem tego projektu („Tax expenditures jako narzędzie transparentnej polityki fiskalnej – definicja, szacowanie i ocena” (DEC-2011/01/B/HS4/02878)) była dr hab. Ryta Iwona Dziemianowicz, prof. UwB. Na uwagę zasługuje fakt, że zakres przedmiotowy tego projektu pokrywa się z zainteresowaniami naukowymi Habilitanta.

Dr Adam Wyszkowski ma również doświadczenia w zakresie recenzowania, w tym dla czasopism ukazujących się w języku angielskim takich jak: Facta Universitatis, Series: Economics and Organization (Serbia) czy Central European Economic Journal (WNE UW).

Wysoką aktywność naukową Habilitanta potwierdza liczba punktów MNiSW za publikacje. W latach 2009-2016 suma Jego punktów wynosiła 348, podczas gdy w latach 2017-2021 było to 380. Również liczba cytowań zarówno w Web of Science (13) jak i Google Scholar (113) sugeruje, że dr Adam Wyszkowski jest rozpoznawalnym naukowcem, którego osiągnięcia są dostrzegane.

Współpraca z otoczeniem społecznym i gospodarczym

Dodatkowo należy podkreślić, że dr Adam Wyszkowski wykorzystuje swoją wiedzę i doświadczenie wspierając instytucje publiczne i przedsiębiorców, w tym m. in. Ministra Gospodarki, Marszałka Województwa Podlaskiego, Wojewódzki Urząd Pracy w Białymstoku, Związek Gmin Wiejskich Województwa Podlaskiego, Fundację Rozwoju Demokracji Lokalnej im. Jerzego Regulskiego. Na szczególną uwagę zasługuje zaproszenie Go przez Tarnopolski Uniwersytet Ekonomiczny do wygłoszenia referatu na konferencji Okrągłego Stołu dotyczącej aktualnych problemów reformowania systemu podatkowego na Ukrainie.

Konkluzja

Szczegółowa analiza osiągnięć naukowych dra Adama Wyszkowskiego pozwala wyciągnąć wniosek, że wykazuje się On istotną aktywnością naukową realizowaną głównie w Polsce, ale również w uczelniach zagranicznych oraz posiada w dorobku osiągnięcia naukowe stanowiące znaczny wkład w rozwój dyscypliny ekonomia i finanse. Uznaję zatem, że dorobek dra Adama Wyszkowskiego spełnia warunki merytoryczne i formalne niezbędne do nadania stopnia naukowego doktora habilitowanego w dziedzinie nauk społecznych, w dyscyplinie ekonomia i finanse.

